

The Development of Archaeologist Candidates' Thoughts on Educational Exhibitions through Museum Experience

Seher Selin Özmen

Tekirdağ Namık Kemal University

ABSTRACT

The aim of this research is to improve the thoughts of archaeologist candidates based on theoretical knowledge about educational exhibition techniques through a museum education experience at the Troy Museum. The study was conducted with the participation of 15 volunteer students, 4 female and 11 male, taking the elective courses "Conservation of Archaeological Heritage and Museums" and "Museology II" at Tekirdağ Namık Kemal University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Archaeology, in the Spring Semester of 2021-2022. The average age of the students was 28. In the research handled within the scope of qualitative research approaches, case study design is used. Semi-structured pre-interview and post-interview forms consisting of 10 open-ended questions were prepared as data collection tools to obtain information about the participants' theoretical knowledge-based thoughts and experience-based thoughts. Individual interviews were conducted and the data obtained were analyzed by content analysis. George E. Hein's constructivist approach and Falk and Dierking's contextual learning model were utilized for the purpose of the study. The data obtained showed that students' thoughts about educational exhibitions were grouped under two main themes: thoughts about the physical environment (space design) and thoughts about the social environment (visitor experience). Ten sub-themes and various codes belonging to these main themes emerged. Before the museum education, students expressed their thoughts in terms of "importance" and "necessity" within the framework of theoretical knowledge, but after the study, they developed their thoughts by expressing them in terms of "what they felt" and "what they experienced in the museum".

Keywords: Archaeologist candidates, educational exhibition, museology, Troy Museum

Type: Research

Article History

Received: 10.09.2023

Accepted: 12.10.2023

Published: 29.10.2023

Corresponding Author:

Seher Selin ÖZMEN

SCREENED BY

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

Türkiye on the UNESCO
World Heritage List

Suggested Citation

Özmen, S. S. (2023). The development of archaeologist candidates' thoughts on educational exhibitions through museum experience. *Journal of International Museum Education*, 5(Special Issue), 1-15. <https://doi.org/10.51637/jimuseumed.1357862>

About The Author

Selin Özmen graduated from Middle East Technical University's English Program in the "History" department in 1997. In 2002, she completed her Master's program in "Museum Studies" at Yıldız Technical University's Institute of Social Sciences with her thesis titled "The Evaluation of Topkapı Palace Museum Costume Collection as a Source in Contemporary Fashion Design." She obtained her Ph.D. degree in 2009 in the Department of Fine Arts Education at Ankara University's Faculty of Educational Sciences with her thesis titled "Evaluation of Museum Education and Practices in the Context of Art Education (Military Museum Example)." Özmen continues her academic research on topics such as Museum Education in the Context of Art Education, Migration Museums, and Propaganda in Museum Exhibitions. She currently serves as the Head of the Department of Protohistory and Near Eastern Archaeology in the Department of Archaeology at Namık Kemal University, Faculty of Arts and Sciences, in Tekirdağ." *E-mail:* sozmen@nku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3847-4466>

Arkeolog Adaylarının Eğitici Sergilemeye Yönelik Düşüncelerinin Müze Deneyimiyle Geliştirilmesi

Seher Selin Özmen

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, arkeolog adaylarının eğitici sergileme teknikleriyle ilgili teorik bilgilerine dayalı düşüncelerini, Troya Müzesi'nde yapılan müze eğitimi deneyimiyle geliştirmektir. Araştırma, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümünde öğrenim gören; 2021-2022 Bahar Yarıyılında "Arkeolojik Mirasın Korunması ve Müzeler" ve "Müzecilik II" seçmeli derslerini alan 4'ü kız, 11'i erkek toplam 15 gönüllü öğrencinin katılımıyla yapılmıştır. Öğrencilerin yaş ortalaması 28'dir. Nitel araştırma yaklaşımları kapsamında ele alınan çalışmada, durum çalışması deseni kullanılmıştır. Katılımcıların teorik bilgiye dayalı düşünceleri ve deneyime dayalı düşünceleri ile ilgili bilgi almak için veri toplama aracı olarak, açık uçlu 10'ar sorudan oluşan yarı yapılandırılmış ön görüşme ve son görüşme formları hazırlanmıştır. Bireysel görüşmeler gerçekleştirilmiş ve elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırmanın amacına uygunluğu nedeniyle, George E. Hein'in yapılandırmacı yaklaşımı ile Falk ve Dierking'in bağlamsal öğrenme modelinden yararlanılmıştır. Elde edilen veriler, öğrencilerin eğitici sergilemeye yönelik düşüncelerinin, fiziksel ortama yönelik düşünceler (mekân tasarımı) ve sosyal ortama yönelik düşünceler (ziyaretçi deneyimi) olmak üzere iki ana temada toplandığını göstermiştir. Bu ana temalara ait on altı tema ve çeşitli kodlar ortaya çıkmıştır. Müze eğitiminden önce düşüncelerini teorik bilgiler çerçevesinde "önem" ve "gereklilik" üzerinden ifade eden öğrenciler, çalışmadan sonra "hissettikleri", "müzedeki deneyimledikleri" üzerinden ifade ederek düşüncelerini geliştirmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Arkeolog adayları, eğitici sergileme, müzecilik, Troya Müzesi

Tür: Araştırma

Makale Geçmişi

Gönderim: 10.09.2023

Kabul: 12.10.2023

Yayınlanma: 29.10.2023

Sorumlu Yazar:

Seher Selin ÖZMEN

SCREENED BY

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

Türkiye on the UNESCO
World Heritage List

Önerilen Atıf

Özmen, S. (2023). Arkeolog adaylarının eğitici sergilemeye yönelik düşüncelerinin müze deneyimiyle geliştirilmesi. *Uluslararası Müze Eğitimi Dergisi*, 5(Özel Sayı), 1-15. <https://doi.org/10.51637/jimuseumed.1357862>

Yazar Hakkında

Seher Selin Özmen 1997 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi İngilizce Programlı "Tarih" bölümünden mezun oldu. 2002 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü "Müzecilik" Yüksek Lisans Programını "Topkapı Sarayı Müzesi Giysi Koleksiyonunun Çağdaş Moda tasarımında Kaynak Olarak Değerlendirilmesi" başlıklı teziyle tamamladı. Doktorasını 2009 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalında "Sanat Eğitimi Bağlamında Müze Eğitimi ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi (Askeri Müze Örneği)" başlıklı teziyle tamamlayan Özmen, Sanat Eğitimi Bağlamında Müze Eğitimi ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi, Göç Müzeleri, Müze Sergilemelerinde Propaganda ve benzer konularda akademik çalışmalarına devam etmektedir. Özmen hâlihazırda Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü'nde Protohistorya ve Ön Asya Arkeolojisi Anabilim Dalı Başkanı olarak görevine devam etmektedir. *E-mail:* sozmen@nku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3847-4466>

EXTENDED ABSTRACT

Like other museums, archaeological museums have for most of their history been institutions where curators have presented exhibitions to a passive audience. The focus on curatorial issues rather than audiences led to the marginalization of museum archaeology which was far from the interest of most people (Merriman, 1991, 96-103). Since the 1980s, museums around the world have been transformed from static repositories of artifacts into active learning environments for people. This change has meant a radical reorganization of the entire museum culture, including its staff, attitudes and working principles. The focus of museums is no longer only on collections, but also on visitors. It has become evident that the manner in which objects confer identity upon collections and imbue exhibitions with educational value has emerged as a distinct field of study. Presenting collections to the public, once seemingly straightforward, now necessitates substantial effort, as the act of presentation inherently involves interpretation (Roberts, 1997, 74-75). Educational exhibition is a kind of design that considers how museum visitors will experience the collections and what messages they will take with them. The planning process is managed by a team with interdisciplinary expertise and all elements of space, collection, and visitor comfort are considered together. The theoretical paradigms that now characterize exhibition approaches in archaeological museums advocate a more personal and social, holistic approach to the material culture of the past. Story and context in exhibition help non-archaeologists understand why they should care about archaeological heritage.

Museum archaeologists therefore have a strong role to play in the exhibition design process, in creating a narrative through which the visitor can relate the past to the present (Owen, 1996, 201-202). For archaeologist candidates, museums are not only places to reinforce their material knowledge during the education process; they are also institutions where they can be employed after graduation. For this reason, the value of courses on communication, cultural heritage and museology should not be ignored in the undergraduate education of archaeologist candidates. Such courses, together with archaeological tourism studies, should be included in the curriculum as necessary components of all archaeology undergraduate programs around the world and should include both theoretical and practical training (Stone, 2006, 20).

The aim of this study is to improve the theoretical knowledge of archaeology candidates about educational display techniques through museum education experience in Troy Museum. For this purpose, answers to the following questions were sought:

- What are the students' thoughts about the physical environment that makes museum exhibitions educational before and after museum education?

- What are the students' opinions about the social environment that makes museum exhibits educational before and after museum education?
- As archaeologist candidates, what are the students' thoughts before and after museum education about the relationship between educational exhibitions and the protection and promotion of archaeological heritage?
- As archaeologist candidates, what are the students' thoughts about museum education before and after the study?

George E. Hein's constructivist approach and Falk and Dierking's contextual learning model were utilized for the purpose of the study. The study was conducted with the participation of 15 volunteer students, 4 female and 11 male studying at Tekirdağ Namık Kemal University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Archaeology, who took the elective courses "Conservation of Archaeological Heritage and Museums" and "Museology II" in the Spring Semester of 2021-2022. The average age of the students was 28. Case study design was used in the research, which was handled within the scope of qualitative research approaches. Semi-structured pre-interview and post-interview forms consisting of 10 open-ended questions were used as data collection tools to obtain information about the participants' theoretical knowledge-based thoughts and experience-based thoughts.

Within the scope of the study, the students were first given theoretical information about the subject in the above-mentioned courses conducted by the researcher, and pre-interviews were conducted one week before the museum education. Worksheets were prepared by the researcher for the training at the Troy Museum. The first part of the worksheets is an information note. The information note is a brief description of the collection exhibited in the ground, first, second and third floor of the museum within the framework of the story of the Troy Museum, which is organized under seven headings. The second part of the worksheets is the practices on the factors that could constitute the educational exhibition. In this part, instructive questions in a way that would refer to the theoretical knowledge of the participants and contribute to learning through experience.

The museum education was conducted on June 25, 2022 at the Çanakkale Troy Museum as a one-day weekend activity under the leadership of the researcher. During the museum visit, students were asked to take notes according to the instructions on the worksheets. One week after the museum education, the post-interviews were conducted. The data obtained from the pre-interviews and post-interviews were analyzed by content analysis. They showed that students' thoughts about educational exhibitions were grouped into two main themes: thoughts about the physical environment (space design) and thoughts about the social environment (visitor experience). Ten sub-themes and various codes belonging to these main themes emerged. Before the museum education, students expressed their thoughts in terms of "importance" and "necessity" within the framework of theoretical

knowledge, but after the study, they developed their thoughts by expressing them in terms of "what they felt" and "what they experienced in the museum". With the contributions of their own experiences, they made evaluations on the subject from the perspective of both the visitor and the future museum archaeologist. They realized how important it is to organize the exhibition spaces, display of the artifacts and information given to visitors in an effective way, and they saw that this experience could be a source of inspiration for their future work. In today's world where archaeological heritage is under threat from multiple directions, the most important issue within the responsibilities of archaeologists is to raise public awareness. The museum experience helped the archaeologist candidates to develop their thoughts about the educational nature of museum exhibits in explaining archaeological heritage and raising awareness, and set an example that they could develop their skills to convey the importance of archaeological heritage to society in various ways.

GİRİŞ

Bir bilim dalı olarak arkeoloji, klasik dünyanın yeniden keşfedildiği Rönesans döneminde başlamıştır. Ancak tipoloji, sınıflandırma, sistematik kazı ve göreceli kronolojinin ortaya çıktığı on dokuzuncu yüzyılın sonuna kadar arkeoloji, akademik bir disiplin haline gelmemiştir. On dokuzuncu yüzyıl boyunca, artan sayıda müze ve araştırma enstitüsünün kurulması ve üniversitelerde arkeologlar için öğretim pozisyonlarının oluşturulması sonucunda Avrupa genelinde önemli miktarda arkeolojik malzeme toplanmıştır (Trigger, 2006, 215). On dokuzuncu yüzyıl ulus inşasının temel öğelerinden biri, ortak bir ulusal kimlik fikrini modern ulusal sınırlar içinde geçmişe doğru yansıtmak için arkeolojinin kullanılmasıydı (Merriman, 2004, 86). Avrupa genelinde toplanan bu arkeolojik malzemeler, bugün kendilerini evrensel müze olarak tanımlayan, dünyanın en eski ve en büyük müzelerinin koleksiyonlarında yer almaktadırlar. Sonrasında müzelerin, koleksiyonlarının geneli bakımından, kendi içlerinde türlere ayrılması ile arkeoloji müzeleri ortaya çıkmıştır.

Filoloji, tarih, coğrafya, matematik ve sanatı birleştiren disiplinler arası bir bilim olarak arkeoloji, geçmişin kanıtlarına ulaşma, onları kaydetme, inceleme ve yorumlama işlemlerinin tamamını içerir. Bu yönüyle arkeoloji, tarih çalışmalarına kıyasla geçmiş benzersiz bir şekilde canlandırabilme yetisine sahiptir (Papadimitriou, 2012, 7-8). Arkeoloji müzelerinde sergilenen maddi kültür, sadece bilim camiasına değil, tüm insanlığa hitap etmektedir. Bununla birlikte araştırmalar, insanların genel olarak arkeolojik varlıkların değerli olduğuna ve bu konuda bilgi sahibi olunması gerektiğine inanmalarına rağmen, geçmişin maddi kanıtlarını her zaman kendileriyle ilişkilendiremediklerini, izleyicinin nesnelere bir anlam yükleyememesi nedeniyle arkeoloji sergilerinden zevk alma beklentisinin düşük olduğunu ve geçmiş hakkında bilgi edinmek için tercih edilen yollar arasında alt sınıflarda yer aldığını göstermektedir (Merriman & Swain, 1999, 259). En eski arkeoloji müzelerinin çoğu ya antik araştırmaların bir ürünü olarak ya da sanat ve bilim eserlerine erişimin önünü açarak

bir yandan toplumsal gelişimi desteklemek ve diğer yandan da emperyal güçlerinin büyüklüğünü, etkisini veya gücünü göstermek için kurulmuştur. Eski tarz müze; binası, koleksiyonları ve çalışanları ile günümüzdeki gibi görünse de müzeciliğin odağındaki dönüşüm bakımından oldukça farklıdır. Az sayıdaki ziyaretçi; önlerine konulan şeye bakmak, merak etmek ve hayran olmak için gelmekte, katılımcı bir rol üstlenmemektedir. Müzenin de asıl sorumluluğu ziyaretçilerine değil; koleksiyonlarına karşıdır (Barker, 2010, 294). Arkeolojik kanıtların saklanması ve geçmişle bugünü birbirine bağlayan peyzajda meşrulaştırıcı bir varlığın gösterilmesi, arkeoloji müzesinden talep edilen başlıca sosyal roller olmuştur. 'Otantik kanıtlara' yapılan bu vurgu, arkeoloji müzelerinin tarihlerinin büyük bölümünde koleksiyonlarının korunması ve belgelenmesine ve arkeoloji disiplininin akademik ihtiyaçlarına odaklandıkları anlamına gelmiştir. Nispeten yakın bir tarihte bile, Avrupa'daki müze arkeolojisiyle ilgili bir konferanstan çıkan bir yayının sonuç bildirisi, müze arkeologlarının rolünü saha çalışması yapmak ve yüzey araştırması ve kazı sonuçlarını depolamakla sınırlandırmıştır (Merriman, 2004, 87). Diğer müzelerin çoğunda olduğu gibi, arkeoloji müzeleri de tarihlerinin büyük bölümünde küratörlerin pasif bir izleyici kitlesine sergiler sunduğu 'yukarıdan aşağıya' kurumlar olmuştur. Arkeoloji küratörlerinin eğitimi iletişim alanında değil, arkeoloji alanında ve müze arkeologları gerçekleştirdikleri işlerde, halktan ziyade meslektaşlarının onayını alma eğiliminde olmuşlardır. Alandaki keşiflerin heyecanı ve büyük miktarda malzemenin depolanmasıyla başa çıkmak gibi sorunlar sonucunda izleyicilerden ziyade küratörlük konularına odaklanması, müze arkeolojisinin marjinalleşmesine yol açmış ve günümüzde çoğu insanın ilgi alanlarından uzak olduğu görülmüştür (Merriman, 1991, 96-103).

Dünya genelindeki kolektif arkeolojik miras hem insan kaynaklı hem doğal nedenlerle birçok tehditle karşı karşıyadır. Altyapı geliştirme veya tarım gibi insanların hayatta kalması için gerekli olan konulara ek olarak; hızlı kentleşme, kaçakçılık, terör, savaş, işgal, yağma, iklim değişikliği gibi olaylar arkeolojik materyallerin korunması açısından tehdit oluşturmaktadır. Bütün bunlar sonucunda eserlerin ve paylaşmaya değer bilginin kaybedilmesi, küresel bir sorundur. Arkeologların müdahale veya etki sınırlarını aşan, yönetilmesi zor bu unsurlara rağmen bugün olmasa bile gelecekte çözüm sağlayabilecek başlıca konu, toplumdaki arkeoloji ile ilgili anlayış eksikliğini gidermektir. Arkeologların ne yaptığı, nasıl ve neden yaptığı hakkında halkın büyük bir kısmı, yanlış ya da eksik bilgiye sahiptir. Arkeoloji, geçmiş olayların ve ilişkilerin bugünkü sosyal ve siyasi gerçekleri şekillendirmedeki rolünü anlamada derin bir perspektif sunar; kültürel duyarlılığı öğretmenin ve kültürler arası empatiyi geliştirmenin bir yolu olarak hizmet eder. Halkın arkeolojinin ne olduğunu ve neden korunmaya değer olduğunu net bir şekilde anlaması önemlidir (Molyneaux, 1994, 11). İnsanlar nesnelere maddi değerinden veya prestij nesnelere olmaktan daha fazlası olduğunu gördüklerinde, geçmişin korunması konusunda ilerleme kaydetmeye başlanabilir. Arkeolojik bağlamın, korumanın ve yönetimin önemini ve arkeolojinin dünyayı görmek için bir lens olarak değerini anlamaya başlayabilmek için öncelikle

disiplinin temellerinin ve profesyonellerin rolünün belirlenmesi gerekir (Erdman, 2019, 1-18).

Geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısından itibaren eğitim alanında yeni yaklaşımların ortaya çıkması ve müzelerin bu yaklaşımların uygulanabileceği birer informal eğitim kurumu olarak görülmeye başlanması, tüm müze türleri içerisinde arkeoloji müzelerini de etkilemiştir. Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) tarafından 1986 yılında kabul edilen Uluslararası Mesleki Etik Kuralları, müzenin toplumu eğitime rolünün geliştirilmesinin, temel bir etik sorumluluk olarak görülmesi gerektiği üzerinde durmaktadır (Stone, 1994, 22). Sanat eğitimcisi ve eğitim sosyoloğu Eilean Hooper-Greenhill, müzeler ve galerilerin insanlara bilgi ve deneyim birikimlerini artırmak için fırsatlar sunarak, temelde eğitici nitelikte olduğundan söz etmektedir (1994, 140).

1980'lerden itibaren, dünya genelindeki müzelerde eğitim işlevi bakımından çok büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Müzeler durağan eser depoları olmaktan çıkıp, insanlar için aktif öğrenme ortamlarına dönüşmeye başlamışlardır. Personeliyle, tutum ve çalışma ilkeleriyle, tüm müze kültürünün radikal bir şekilde yeniden düzenlenmesi, yeni fikirlere ve yeni yaklaşımlara uyum sağlamak için dönüşmesi anlamına gelen bu değişikliklerle beraber, müzelerin odak noktasında artık sadece koleksiyonlar değil; ziyaretçiler de vardır. Müzelerin koruma ideolojisindeki güç dengesi, müze-ziyaretçi iş birliğini esas alan yeni bir anlayışa evrilmekte, koleksiyon oluşturma ve geliştirme, kendi başına bir amaç olmaktan çıkıp insanlarla ve onların deneyimleriyle bağlantı kurmayı hedefleyen bir araç haline gelmektedir. Bu radikal değişimin zorluğu, müzelerin, nesnelere korunması ve sunumu ile bunların eğitimde kullanımı arasındaki ilişkiyi kurmak gibi karmaşık sorunlarla uğraşmak zorunda olmalarıdır (Hooper-Greenhill, 1994, 1). Ziyaretçiyle iletişim kurmanın geleneksel yöntemi, müze sergilemeleridir. Bu nedenle müzeler, bu sorunun çözümünü öncelikle sergileme stratejilerini yeni fikir ve yaklaşımlar yönünde değiştirmek ve geliştirmekte görmüşlerdir. Erken koleksiyonerlerin, koleksiyonlarını ziyaretçiler tarafından görülmek amacıyla düzenlemeye başladıklarından beri (Moser, 2006, 11-32), Halil Edhem'in müzecilik yazılarındaki karşılığıyla "nadire kabinelerinden" bu yana (Artun, 2017, 16), sergilemeye ilgi başlamıştır. Bir zamanlar koleksiyonları topluma göstermek gibi görünüşte basit bir konu olan sergileme, artık sadece mevcut olan bilgilerin birden fazla yorumu tabi olmasıyla değil; aynı zamanda sunum eyleminin kendisinin de temelde yorumlayıcı olmasından dolayı büyük bir çaba gerektirmektedir (Roberts, 1997, 74-75).

Müze ziyaretleri sırasında gerçek nesnelere karşılaşmak; yoğunlaşma, inceleme ve gözlemlene yeteneğini uyararak yeni öğrenme olanaklarını doğurur, özgün düşünceleri mümkün kılar (Hooper-Greenhill, 1999a, 74). Nesnelere sunulma biçimlerinin koleksiyonlara kimlik kazandırdığı yönündeki kavrayışın, sergilemenin eğitici yönüyle kendine özgü bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmasında çok büyük önemi vardır. Eğitici sergileme, diyaloga ve eleştirel düşünceye ilham vermeyen geleneksel etiketle ve anlat yönteminden farklı olarak, müze ziyaretçilerinin koleksiyonları nasıl deneyimleyeceğinin ve hangi mesajları beraberinde götüreceğinin düşünüldüğü; planlama süreci

disiplinler arası uzmanlığa sahip bir ekip tarafından yönetilen ve bu bağlamda mekâna, koleksiyona, ziyaretçi konforuna dair bütün unsurların bir arada değerlendirildiği sergi tasarımıdır. Eğitici sergilemeye ilişkin çalışmalar, 1990'larda bilim insanlarının, nesnelere müze sergilemeleri bağlamında nasıl anlamlı hale getirilebildiğini keşfetmek için oluşturdukları teorik temellerle büyük ölçüde ayrıntılı hale gelmiştir. Müze sektöründe artan uzmanlaşmayla birlikte, tasarımcılar ve eğitimciler, çok çeşitli sergileme stratejilerinin yaratılmasına odaklanmışlardır. Bu gelişme, özel uzmanlık gerektiren bir alan olarak müze sergilemelerinin önemini arttırdığını gösterse de farklı duyuları harekete geçirmek için kullanılacak nesnelere, sözcüklere, resimlere, ışığa, renge gibi unsurlara, teknoloji kullanımı ve bunların bir araya getirilme şeklinin, sergilerin bilgi üretmesini sağlamada birlikte nasıl çalıştığına dair daha ayrıntılı araştırmalar gerektirmektedir. Bir sergiyi tasarlama ve sunma yöntemi, başlangıç olarak, sergi fikrini, sergiyi oluşturacak nesne türlerini ve nesnelere müze sergilemelerindeki rolünü içerir (Moser, 2010, 22-24). Sergileme, her bir üyenin önemli ve belirli bir rolünün olduğu, disiplinler arası bir ekip çalışmasıdır ve ekip içerisinde, sergilenenin türüne bağlı olarak alan uzmanları da yer almalıdır. Müze sergileme uzmanlarının iletişim konusundaki yaklaşımları müzeden müzeye ve toplumdan topluma farklılıklar gösterse de sergileme çabalarının çoğunda ortak olan mesajlardan biri, müzelerin gerçek nesnelere karşılaşılan yerler olduğudur. Bu anlamda sergiler, uzun vadeli kişisel gelişim ve zenginleşme dönüşecek merak ve ilgiyi uyandırarak; sanata ve bilime karşı duyarlılığı teşvik ederler (Dean, 2002, 6).

Temel anlamda, koleksiyonlara, gerçek nesnelere ve örneklerle sahip olmak, bir müzeyi diğer kurum türlerinden ayıran şeydir. Bir müzenin kalbi olan bu koleksiyonların küratörlüğü merkezi bir konu olmakla beraber korumanın diğer yönlerine kıyasla yıllar boyunca maddi kültür çalışmaları için çok daha az çaba sarf edilmiştir (Pearce, 2012, 125). Günümüze kadarki süreçte müzeleri etkileyen en temel değişiklik, halka hizmet etmek için var olduklarına dair evrensel kanaatin oluşmasıdır. Müzelerin kamu hizmeti ve eğitim rolleri hem modern arkeoloji müzelerinin gelişimi hem de bunlara yönelik çok çeşitli eleştirel yaklaşımlar için çok önemlidir çünkü bu rol, müzelerin edilgen birer arşiv olmaktan sıyrılıp, geçmişini yorumlamak, açıklamak ve tanıtmak gibi bir sorumluluk üstlenmelerini gerektirir (Barker, 2010, 295). Müzeler güçlü temsil araçlarıdır çünkü kimlik ve hakikat iddialarının dayandığı materyallerle ilgilenirler. Somutlukları, kanıtlara sahip olmaları, resmi statüleri ve bilimle olan ilişkileri, müzelerle diğer birçok temsil aracından daha fazla otorite ve hakikat iddiası verir (Merriman, 2004, 86). Arkeoloji müzeleri, ziyaretçilere geçmişin bilinmeyenlerinden ortaya çıkan hikayelerle etkileşim kurma fırsatı verirken, insanlığın geçmişine dair güncel araştırmalardan sağlanan bilgileri dünyaya iletmek ve halkın arkeolojiye olan ilgisini artırmak için önemlidirler. Sergileme, küratörlerin ve arkeologların ziyaretçilere vermek istedikleri bilgiler ile ziyaretçilerin bu bilgilerle kurduğu ilişki arasında bir çevirmen görevi görmektedir. Müzeler, halkın geçmişe dair kavrayışı ve onun çağdaş toplumla ilgisi üzerinde güçlü bir etkiye sahiptirler. Ziyaretçiler, sergilemedeki maddi kalıntıların önünde uzun süre gezinme eğilimindedirler. Bu eğilim müzeleri,

öğrenmeye, beceri geliştirmeye yaratıcı yaklaşımlar eklemek için ideal yerler haline getirir. Sergilemede kurgu ya da hikâye ve bağlam, arkeolog olmayanların teknik materyalleri gözden geçirmelerine ve önlerine konulan materyalleri neden önemsemeleri gerektiğini anlamalarına yardımcı olur, böylelikle yaratıcılığı geliştirir. Anlam hakkında içgörü sağlamaktan ziyade geçmişe nesne temelli bir bakışı sürdüren geleneksel sergileme bu nedenle ziyaretçilerin ilgisini çekmez (Moyer, 2007, 269-273).

Arkeoloji müzelerindeki sergileme yaklaşımları, herhangi bir disiplinde olduğu gibi arkeolojide de sürekli olarak değişmekte ve gelişmekte olan teorik paradigmalara dayanmaktadır. Günümüz paradigmaları, geçmişin maddi kültürüne daha kişisel ve sosyal, daha bütünsel bir yaklaşımı ve arkeolojinin sosyo-tarihsel doğasının takdirini savunmaktadır. Buna göre maddi kültür, geçmişteki bir toplumun yapısıyla ilgili fikirlerin çıkarılabileceği bir metin olarak görülür; her nesnenin o toplumun kodlanmış yapısında kendine ait bir yeri vardır. Bir nesne yalnızca işlevsel bir varoluşa sahip değildir, aynı zamanda onu üreten toplumun yapısını da sembolize eder. Öte yandan geçmişin maddi kültürü, geçmişte sıkışıp kalmamıştır; bugünün ayrılmaz bir parçasıdır. Müzeler, bu güncel paradigmalarda çalışmaya yollarını giderek daha fazla keşfetmekte ve bunu yaparken, arkeolojiden günümüzün müze ziyaretçisi için daha anlamlı tarihler yaratmaya çalışmaktadırlar. Susan Pearce'ın 1990'da yayımlanan Arkeolojik Küratörlük El Kitabı, müze arkeologlarının bu temel rolü için ideal yönergeler sunmaktadır (Joyce, 2003, 106). Müze arkeologları; koleksiyon yönetimi, konservasyon ve idari görevlerin yanı sıra sergilemede de yer almaktadırlar. Bu nedenle müze arkeologları, sergi tasarım süreçlerinde, ziyaretçinin geçmişle bugünü ilişkilendirebileceği bir anlatı oluşturmada güçlü bir role sahiptirler (Owen, 1996, 201-202). Arkeoloji müzelerinin, arkeolojik varlıkların önemsinmesi, korunması, geçmişin kültürlerine dair bilgilerin paylaşılması ve böylece toplumun kültürel düzeyinin yükseltilmesi gibi sorumluluklarını yerine getirmede arkeologlara görev düşmektedir. Arkeologlar müze sergilerinin potansiyelini ziyaretçi katılımı için bir araç olarak değerlendirmelidirler. Müze arkeologları; müze arkeolojik malzemelerini yorumlamak ve buluntulardan elde edilen değerli bilgileri, sergi bağlamında, kamu eğitimi için kullanmaktadırlar. Esasen bu, profesyonel bir müze arkeologunu diğerlerinden ayıran bir deneyimdir.

Son yıllarda müzeler, daha geniş bir kitlenin katılımına kendilerini açmaya ve çağdaş toplumda daha güçlü bir rol oynamaya başlamışlardır. Tarihlerinin büyük bir bölümünde arkeoloji müzeleri, nispeten içe dönük olmuş ve arkeolojinin akademik disiplininin ihtiyaçlarına, geniş halk kitlelerinin ihtiyaçlarından daha fazla hizmet etme eğiliminde olmuşlardır. Arkeolojik kanıtları saklamaları ve geçmişle bugünü birbirine bağlayan peyzajda meşrulaştırıcı bir varlık olmaları, arkeoloji müzelerinden talep edilen başlıca sosyal roller olmuştur. Hakiki kanıtlara yapılan bu vurgu, arkeoloji müzelerinin tarihlerinin büyük bölümünde koleksiyonları koruma, belgeleme ve arkeoloji disiplininin akademik ihtiyaçlarına odaklanmaları anlamına gelmiştir. Buna bağlı olarak müze arkeologlarının rolü de saha çalışması, yüzey araştırması yapmak ve kazıdan çıkan eserleri

depolamakla sınırlandırmıştır. Müzelerin geçirdiği değişimle birlikte arkeoloji müzeleri kendilerini, genel olarak kamuoyunun, çağdaş izleyicilerin ilgisini çekecek ve yalnızca geleneksel ziyaretçilerle değil, aynı zamanda normalde müzeleri ziyaret etmeyen veya arkeolojiye özel bir ilgisi olmayan insanlara da ulaşacak ve onlarla bağlantı kuracak programlar geliştirmelerinin beklendiği bir ortamda bulmuşlardır (Merriman, 2004, 85-89). Günümüzde arkeoloji müzelerinin yaşadığı değişimleri anlamının anahtarı toplum müzesi hareketidir. 1960'lardan itibaren, diğer pek çok müze gibi arkeoloji müzeleri de modeller, dioramalar, rekonstrüksiyonlar ve görsel-işitsel araçların kullanımı yoluyla sunum teknolojilerinde önemli gelişmeler yaşamaya başlamışlardır. Bu teknolojilerin kullanılması, farklı ziyaretçi grupları için arkeoloji müzelerinin daha cazip hale gelmesine hizmet etmektedir. Arkeoloji müzeleri de erişim, aktif katılım ve hatta sosyal dışlanmayla mücadele konularının ön plana çıktığı, ziyaretçiye odaklanma yönündeki bu değişimde yer almaktadır.

Arkeoloji müzelerinin, genel müzecilik anlayışı çerçevesinde geçirdikleri bu değişim, arkeoloji eğitiminde de bazı gelişmeleri zorunlu kılmıştır. 1960'ların sonlarından bu yana dünya genelinde arkeoloji bölümlerinin yaygınlaşması, özellikle Avrupa'da, arkeoloji mezunlarının sayısının arttığı anlamına gelmektedir. Bu genişlemenin arkeolojinin kamuoyu tarafından anlaşılması üzerinde bir etkisi olmalıdır. (Schadla-Hall, 1999, 152). Arkeolog adayları için müzeler sadece, eğitim süreçleri içerisinde malzeme bilgilerini pekiştirecek mekânlar değil; mezun olduklarında istihdam edilebilecekleri kurumlardır. Bu nedenle arkeolog adaylarının, lisans eğitimlerinde iletişim, kültürel miras ve müzecilik hakkında verilecek derslerin değeri göz ardı edilmemelidir. Bu tür dersler, arkeoloji turizmi çalışmalarıyla birlikte, dünyadaki tüm arkeoloji lisans programlarının gerekli bileşenleri olarak müfredata dahil edilmeli ve hem teorik hem de uygulama eğitimi içermelidir (Stone, 2006, 20). Ülkemizde 2020 yılında yapılan bir tez çalışmasının bulgularında, arkeoloji programlarında müzecilik ve müzecilikle ilgili dersler bulunan 59 üniversitenin ders içerikleri üniversitelerin kuruluş yıllarına göre analiz edilmiş ve ilk kurulan 15 bölümün ders içeriği incelenmiştir. Bulgulardan elde edilen sonuçlara göre, Türkiye'deki arkeoloji bölümlerinin lisans düzeyindeki eğitimlerinde müzecilik dersleri yer almaktadır. Bu derslerin ortak içeriği; müze kavramının ortaya çıkışı ve gelişimi, Türk müzeciliğinin gelişimi, müze çeşitleri, müze mimarisi, belgeleme, sergileme, mevzuat ve güvenlik gibi konulardır. Buna karşılık müze eğitimi konusu, müzecilik ders içeriğine dâhil edilmiş olsa da yalnızca tanım, tarihçe ve örneklerle sunulmakta, uygulamada eksiklik bulunmaktadır (Akıncı, 2020, 41).

Araştırmacının yürütücüsü olduğu "Arkeolojik Mirasın Korunması ve Müzeler" ve "Müzecilik II" dersleri kapsamında, müzelerde eğitici sergileme konusunda verilen teorik bilgileri deneyimle geliştirmek için Troya Müzesi'nde uygulanacak bir müze eğitimi çalışması hazırlanmıştır. Troya Müzesi'nin seçilme nedeni, Türkiye'nin en yeni ve sergileme bakımından başarılı bulunan arkeoloji müzelerinden biri olmasıdır (Korkmaz, 2020, 53). Araştırmanın amacı, arkeolog adaylarının müzelerde eğitici

sergilemeyle ilgili edindikleri teorik bilgileri, katıldıkları eğitim çalışmasıyla bir arkeoloji müzesinde deneyimlemeleri ve bu deneyimin sonucunda, arkeolojik mirasın öneminin topluma aktarımında sergilemenin rolüne dair yaptıkları yorumları, George E. Hein'in Yapılandırmacı Yaklaşımı ve John Falk ve Lynn Dierking'in Bağlamsal Öğrenme Modeli çerçevesinde incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Öğrencilerin müze sergilemelerini eğitici kılan fiziksel ortama ilişkin müze eğitimi öncesi ve sonrasındaki düşünceleri nelerdir?
- Öğrencilerin müze sergilemelerini eğitici kılan sosyal ortama ilişkin müze eğitimi öncesi ve sonrasındaki düşünceleri nelerdir?
- Öğrencilerin, birer arkeolog adayları olarak, eğitici sergileme ve arkeolojik mirasın korunması, tanıtılması arasındaki ilişkiye dair müze eğitimi öncesi ve sonrasındaki düşünceleri nelerdir?
- Öğrencilerin, birer arkeolog adayları olarak, müze eğitimi ile ilgili, çalışma öncesi ve sonrasındaki düşünceleri nelerdir?

Kuramsal Çerçeve

Müze temelli öğrenme; ziyaretçilerin yeni deneyimleri yorumlamak için mevcut bilgi ve becerilerini kullandıkları; geçmişi, bugünü ve geleceği bir araya getiren bir öğrenme biçimidir. Çağdaş öğrenme kuramı bilginin; genel olarak ziyaretçilere, özellikle öğrencilere, zaten aşına oldukları ve onlarda çağrışım yapan bir modelin parçası olduğunda anlam ifade ettiğini gösterir. İlgi ve öğrenme arzusunun uyarılması, müzelerin öğrenme sürecine sunabileceği en önemli katkılardan biridir. Akıl, sezgi ve hayal gücü ile birleştiğinde ve deneyime dayalı kalıplar oluşturabildiğinde beyinler en iyi şekilde çalışır. Böylelikle müzeler öğrenme için gerçek ve inandırıcı olan bağlamı sağlar. Bu, biliş ve rasyonalitenin tek ve bağımsız öğeler olarak değil; bağlamsal olarak anlaşılması gerektiği anlamına gelir. En iyi öğrenme, ziyaretçilerin yeni deneyimleri ve bilgileri zaten bildikleriyle ilişkilendirebildikleri zaman gerçekleşir (Hooper-Greenhill, 2007, 176-178). Informal ya da dolaylı öğrenme, bireyin müzede yaptığı seçimlere odaklanır ve ziyaretçinin müzede neyi, ne zaman ve nasıl öğreneceğine karar verecek kadar bilgili ve kendinden emin olduğunu varsayar. Bu, 1990'larda George E. Hein tarafından müze öğrenim deneyiminin Yapılandırmacı doğasıyla ilgili olarak geliştirilen fikirler ile John Falk ve Lynn Dierking tarafından ortaya konulan Bağlamsal Öğrenme Modeliyle güçlü bir şekilde ilişkilidir.

Yapılandırmacılık ilkesi, yirminci yüzyılın ortalarında Piaget ve Vygotsky tarafından yürütülen çalışmalara dayanmaktadır. Bir teori olarak, tüm öğrenmeler için geçerlidir ve öğrenenlerin bilgiyi, zaten bildiklerini temel alarak kendi etkinlikleriyle yapılandırdıklarını vurgular (Biggs ve Tang, 2007). Diğer bir deyişle, bireyler deneyimlere odaklanarak içinde yaşadıkları dünyaya dair bir anlayış inşa edebilirler. Müze ortamında yapılandırmacılık, sosyal ve kültürel bir çerçeve içinde öğrenen tarafından bilginin aktif olarak yapılandırıldığı (Fosnot, 2005, 276) ilkesiyle ilgilidir. Öğrenme deneyiminin doğası üzerine

yapılan araştırmalar, bireylerin kendi kişisel deneyimlerine göre kendi anlamlarını oluşturduklarına ve farklı kaynaklardan deneyimler biriktirerek öğrendiklerine dair kanıtlar bulmuştur (Hein, 1995, 202). Yapılandırmacı bakış açısına göre, öğrenciler 'öğrenmezler, deneyimlerinden kendi anlamlarını çıkarırlar' (Hein, 2002, 136). Deneyimlerden öğrenmek de önceki ve sonraki edimlerimiz arasındaki ilişkileri görmemiz ve keşfetmemiz anlamına gelir. Bu bağlamda, deneyim fiziksel ve bilişsel bir süreçtir. İnsanı oluşturan vücut ve zihin, deneyimler içinde etkin olarak anlam kazanırlar. Bir insan için bedeninin ve zihninin katılmadığı bir deneyim var olamaz (Dewey, 2004, 288).

Müzelerde gerçekleştirilen eğitim etkinliklerinin dayanması gereken temel kuram Yapılandırmacı yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Yapılandırıcı kuramın temellendiği bilişsel yaklaşımda, bireyin, merakını konuya yönlendiren etkinliklerin sunulması ve duyuların harekete geçirilmesi ile bilginin aktif olarak yapılandırabildiği öğrenmenin gerçekleşmesi gerekliliğini savunulmaktadır (İlhan vd., 2019, 47). Yapılandırmacılar, hepimizin kendi bilgi temsillerimizi inşa ettiğimiz konusunda hemfikirdir. Yapılandırmacı teori, ön bilginin birincil öneme sahip olduğunu savunur. Öğrenenler, zaten sahip oldukları bilgi birikimi üzerine yeni bilgileri inşa ederek önceden var olanla yeni bağlantılar oluştururlar. Müzeler, bireylerin özgürce hareket etmelerine ve keşfetmelerine izin veren ideal Yapılandırmacı öğrenme ortamlarıdır. Müze uzmanlarının görevi, ziyaretçilerin kendi öğrenmelerini yönlendirerek bilgilerini sorgulayacakları, gerektiğinde ekleme yapacakları ya da yeniden inşa edecekleri; merak uyandırıcı, teşvik edici ortamlar yaratmaktır (Jeffery-Clay, 1998, 3-7).

Müzelerdeki öğrenmenin yapısı, örgün öğrenimdekinden niteliksel olarak farklıdır. Örgün öğrenmenin aksine, müze öğrenmesi kendi kendini yönlendiren ve açık uçludur. Öğrenen, öngörülemez öğrenme yollarını takip edebilir (Hooper-Greenhill, 1999b, 132). John Falk ve Lynn Dierking, 1990'larda ortaya koydukları Bağlamsal Öğrenme Modelini, daha sonrasında informal öğrenme ortamları olarak müzelere uyarlamışlardır. Bağlamsal öğrenme modeli, bir dizi farklı perspektiften teorileri bir araya getirerek bunların nasıl etkileşime girdiğini aydınlatmaya çalışır (Falk ve Dierking, 2000, 25). Müze ziyaretçisi deneyimi bakımından öğrenme, ziyaretçi ile müze arasında inşa edilmiş bir ilişkidir. Buna göre, her ziyaretçinin deneyimi farklı olmalıdır çünkü bireyler bir sergiye girerken kendi kültürel ve sosyal geçmişlerini yanlarında getirmektedirler. Ziyaretçinin müze deneyimi, ziyaretçinin inşa ettiği kişisel, sosyal ve fiziksel geçmişlerinin toplamıdır (Falk ve Dierking, 1992, 174). Falk ve Dierking'e göre müzeler; öğrenenlerin neyi, ne zaman, neden ve nasıl öğrenecekleri üzerinde kontrol sahibi oldukları serbest seçimli öğrenme ortamlarıdır (2000, 71). Serbest seçimli öğrenme; sıralı olmamak, kendi kendine ilerlemek ve gönüllülük gibi özellikleri tanımlar. Aynı zamanda öğrenmenin sosyal olarak yapılandırılmış doğasını, birey ile sosyokültürel ve fiziksel çevresi arasında devam eden diyalogları da kabul eder (Falk ve Dierking, 1998, 2). Bu tanım, müzelerde var olabilecek farklı öğrenme fırsatlarının türleri ile bina, koleksiyonlar ve sergiler gibi diğer unsurlar arasındaki etkileşimi kabul etmektedir.

Örgün eğitim dışı öğrenme ortamlarından biri olarak müzeler, gerçek yaşam deneyimi sunarak öğrenmeyi pekiştirirler. Bağlamsal öğrenme modelinde müze deneyimi; bireysel (önceki bilgi, deneyim, ilgi), sosyokültürel (müzedeki grup etkileşimleri) ve fiziksel (sergi tasarımının özellikleri) bağlamlarla şekillenir. Falk ve Dierking, ziyaretçilerin sunulan bilgileri kişiselleştirmelerine izin veren bir sergileme tasarımını savunurlar (2000, 182). Sergilemede bağlam; atmosfer ve ambiyans yaratmaya yardımcı olan, bilinçli olarak bir araya getirildiklerinde bir hikâye anlatan, mesaj ileten unsurların tamamıdır. Müze sergilemelerinin bilgi üretme kapasitesi, bağlamın ziyaretçi algısı üzerindeki etkisiyle ölçülebilir. Bir eserin sergilenmesiyle ilgili birçok unsur, onun yorumlanma biçimini etkileyebilir. İzleyicinin nesneyi yorumlaması, nesnenin toplumsal ilişkisini, kültürel önemini ve işlevini ve sonuç olarak da kaynaklandığı kültürü anlamak için büyük önem taşır (Stocking, 1988, 4). Sergilemenin kritik bileşenlerini tanımlamanın yanı sıra, bu bileşenlerin bir temsil sisteminde birbirini nasıl tamamladığını ve güçlendirdiğini belirlemek de önemlidir. Nesnelere, metinlere ve görsel-işitsel medya, anlamları iletmek için hem bağımsız hem de birlikte çalışan disiplinler arası bir girişimdir. Fiziksel olarak sergilenene bakmanın ötesinde, koleksiyonların sunulduğu sergileme ortamının tüm detaylarını göz önünde bulundurmak gerekir. Ne kadar önemsiz olursa olsun, çok sayıda ayrıntı, bir serginin kalbinde yer alan teorik, politik ve entelektüel değerler hakkında bize bilgi verebilir. Ayrıca, birçok unsur tek başına incelendiğinde çok az önem taşırken, diğer ayrıntılarla bağlantılı olarak ele alındığında bir konu hakkında açıklamalarda bulunmada büyük önem kazanabilirler (Moser, 2010, 23-24).

Müze, ziyaretçilerin özgürce girmeyi seçtikleri fiziksel bir ortamdır. Fiziksel bağlam, binanın mimarisini ve "hissini" ve ayrıca içinde bulunan nesnelere ve eserleri içerir. Ziyaretçilerin nasıl davrandıkları, neleri gözlemledikleri ve ne hatırladıkları, fiziksel bağlamdan büyük ölçüde etkilenir. Falk ve Dierking, müze sergilemelerinin, sadece görsel estetik değerinin olduğu fikrinden, ziyaretçilerin sanatı, tarihi, doğayı veya bilimi deneyimlediği ortamlar olduğu görüşüne geçişi gözlemlemektedirler. Bu gözleme göre, sergi seviyesinde ve son olarak bina seviyesinde, ziyaretçinin deneyimi, mekânın kurgusundan etkilenmektedir (Falk ve Dierking, 2000, 123-127).

Troya Müzesindeki eğitim çalışması, arkeolojik nesnelere eğitim amaçlı sergilenmesiyle ilgili olarak müze ve arkeolog adayları arasındaki iletişimi geliştirmeye, öğrencilerin ortak bilgi geçmişine sahip birer ziyaretçi olarak yeni bilgileri inşa etmelerine odaklanmaktadır. Falk ve Dierking'in, ortaya koydukları model, çalışmanın hazırlanmasında başlangıç noktasını oluşturmuştur.

YÖNTEM

Araştırma Yaklaşımı

Çalışma, müze eğitimine katılan öğrencilerin müze eğitimi öncesi ve sonrasına ait düşüncelerini detaylı olarak incelemek amacıyla, nitel araştırma yaklaşımları kapsamında ele alınmıştır. Müze eğitimine katılan öğrencilerle müze öncesinde ön görüşmeler ve

müze sonrasında son görüşmeler, durum çalışması (örnek olay) deseni kullanılarak yapılmıştır. Durum çalışması; bir olayı, programı, durumu, eylemi, süreci ya da bireylerin güncel ve sürmekte olan gerçek yaşam durumlarını değerlendiren; çoklu bilgi kaynaklarını kullanarak bir olgunun gerçek hayattaki bağlamıyla derinlemesine betimlenmesini ve incelenmesini sağlayan bir araştırma desendir (Creswell, 2014, 14). Müze eğitimi çalışmalarında örnek olay tekniği, katılımcılara müzeye ilişkin bir konuyu ya da bir beceriyi kazandırmak ve o konuda uygulama yaptırmak amacıyla kullanılır (İlhan vd., 2019, 84).

Katılımcılar

Araştırma, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümünde öğrenim gören; 2021-2022 Bahar Yarıyılında Arkeolojik Mirasın Korunması ve Müzeler (3. Sınıf-Seçmeli) ve Müzecilik II (4. Sınıf-Seçmeli) derslerini alan toplam 15 gönüllü öğrencinin katılımıyla yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin 4'ü kız, 11'i erkektir. Öğrencilerin yaşları, 21-52 arasında değişmektedir ve yaş ortalaması 28'dir. Araştırma öncesinde öğrencilere Bilgilendirilmiş Onam Formu imzalatılmış ve Etik Kurul Onayı alınmıştır. Troya Müzesi'ndeki eğitim çalışmasına katılan öğrencilerin, çalışma öncesinde teorik bilgiye dayalı düşüncelerine ilişkin bilgiler için ön görüşmeler; çalışma sonrasındaki müze deneyimine dayalı düşünceleri için son görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın bulgularında öğrenciler; Ö1,..., Ö15 olarak adlandırılmışlardır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak, ön görüşme ve son görüşme formu kullanılmıştır. Müze eğitimi çalışması, 25 Haziran 2022'de, araştırmacının liderliğinde, gününbirlik hafta sonu etkinliği olarak Çanakkale Troya Müzesi'nde yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak, gerektiğinde daha derinlemesine bilgi sağlamaya olanak tanıyan Yarı Yapılandırılmış görüşme türü (Hohenstein and Moussouri, 2018, 46) tercih edilmiştir. Eğitim çalışması öncesinde ve sonrasında uygulanmak üzere, öğrencilerin eğitici sergilemeye yönelik düşüncelerini öğrenme odaklı 10'ar sorudan oluşan ön görüşme ve son görüşme formları hazırlanmıştır. Standartlaştırılmış açık uçlu görüşme (Büyükköztürk vd., 2008, 161-177) soruları için araştırmacı tarafından alan yazın taraması yapılmış; ayrıca araştırmanın amacına uygunluğu nedeniyle, George E. Hein tarafından ortaya atılan "Öğrenmede Yapılandırıcı Yaklaşım"dan ve Falk ve Dierking tarafından ortaya atılan "Bağlamsal Öğrenme Modeli"nden yararlanılmıştır. Yapılandırıcı Yaklaşım; yorum, deneyim, hayal gücü ve bireysel düşüncenin ön planda olduğu bir öğrenme kuramıdır (Hein, 2001, 1). Öte yandan Bağlamsal Modele göre öğrenme, sadece bireysel değil; çevre ile ilişkilidir ve fiziksel ortam, öğrenme ve algılamaya üzerinde etkilidir (Falk ve Dierking, 2000, 148). Falk ve Dierking'e göre, bu çalışmada olduğu gibi, yaşça büyük katılımcıların dâhil olduğu müze eğitimi çalışmalarında, katılımcılar bilginin kendilerini doğrudan nasıl etkilediğini, neden bir şeyi bilmeleri gerektiğini anlamak isterler. Bu nedenle, deneyimlerine dayanan ve gelecekteki ihtiyaçlarını öngören bilgiler sunmak zorunludur (2011, 156). Bu çalışmada, öğrencilerin hem arkeolojiyle hem müzelerde eğitici sergileme yöntemleriyle ilgili önceki bilgileri,

bireysel bağlamı; arkadaşlarıyla birlikte bu deneyimi yaşamaları ve diğer ziyaretçiler ile etkileşimleri sosyal bağlamı; müzedeki farklı ilgi yönelimleri ise fiziksel bağlamı oluşturmaktadır. Ön görüşme sorularının içeriği, öğrencilerin Arkeolojik Mirasın Korunması ve Müzeler (3. Sınıf-Seçmeli) ve Müzecilik II (4. Sınıf-Seçmeli) derslerinde edindikleri eğitici sergilemeye ilişkin bilgiler doğrultusunda düşüncelerini elde etmeye yöneliktir. Son görüşme soruları ise ön görüşme sorularıyla bağlantılı olarak Troya Müzesi'ndeki eğitim çalışmasıyla yaşanan deneyimin öğrencilerin düşüncelerindeki etkisini değerlendirmeye ilişkindir.

Verilerin Toplanması

Ön görüşmeler, müze eğitiminden önceki hafta; son görüşmeler ise müze eğitiminden sonraki hafta içinde, her bir öğrenciyle ortalama 20'şer dakika olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, daha sonra detaylı olarak incelenmek ve analiz edilmek amacıyla ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmış, dosya dökümleri yapılarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Troya Müzesi Eğitim Çalışması

Müze eğitimi çalışmasından önce öğrencilere "Arkeolojik Mirasın Korunması ve Müzeler" ve "Müzecilik II" dersleri kapsamında eğitici sergileme konusunda teorik bilgiler verilmiş; Troya Müzesi'ndeki sürekli sergileme ile ilgili bilgilendirmeler yapılmıştır. Müze eğitimi çalışması için araştırmacı tarafından çalışma sayfaları hazırlanmış, öğrencilerin müze gezisi sırasında bu sayfalardaki yönlendirmelere göre notlar almaları istenmiştir. Çalışma sayfalarının ilk bölümü bilgi notudur. Bilgi notu, Troya Müzesi'nin yedi başlıkta kurgulanmış hikâyesi çerçevesinde müzenin zemin, birinci, ikinci ve üçüncü kat salonlarında sergilenen koleksiyonla ilgili kısa açıklamalardır.

Müze eğitimi çalışmasının uygulama bölümleri hazırlanırken, eğitici sergilemeyi oluşturabilecek tüm unsurlar, katılımcıların daha önce edindikleri teorik bilgilere gönderme yapacak ve öğrenmeye deneyimle katkı sağlayacak biçimde, yönlendirmeler ve sorularla çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu bağlamda, çalışma sayfalarında yer alan yönlendirme ve soruların içeriği şöyledir:

- Müze Mimarisi: Yapının sergiler üzerindeki etkisi; tarihsel ve kültürel olarak sergiyle nasıl bir ilişki içinde olduğu
- Sergi Mekânı: Sergilerin yer aldığı mekânların doğası ve nitelikleri; salonların büyüklüğü ve biçimi; müze girişi; koleksiyonun farklı kısımlarına farklı galerilerin tahsis edilip edilmediği; sergilerin tamamının ilk bakışta görülüp görülmediği; bazı eser ya da eser gruplarının etki artırma amacıyla gizlenip gizlenmediği,
- Mekân Tasarımı: Tavanlar, zeminler ve duvarların dekorasyonu ve bu dekorasyonun sergilenen nesnelere ilişkisi; fon yaratmada renk seçiminin sergilenen nesnelere üzerindeki etkisi; yapay ya da doğal aydınlatmanın nesnelere görünümü üzerindeki etkileri, aydınlatma stratejileri aracılığıyla belirli nesnelere veya nesne gruplarının öne çıkarılıp çıkarılmadığı, aydınlatmanın sergilenen nesnelere özel bir yorum katıp katmadığı,

- Sergi Metni: Sergide metnin ne ölçüde kullanıldığı; metnin tarzının didaktik, bilimsel ya da ilgi çekici olup olmadığı; metnin tanımlayıcı, akılda kalıcı veya sorgulayıcı olup olmadığı; grafik kullanılıp kullanılmadığı, giriş veya oryantasyon metninin niteliği, serginin tonunu nasıl belirlediği ve ileride ne olacağına dair nasıl bir fikir verdiği,
- Düzen: Sergi salonunun eğitim amacına yönelik olarak düzenlenmesinde duvarlar, tavan, zemin yüzeylerinin nasıl kullanıldığı; nesnelere birbirleriyle nasıl ilişkilendirildiği; nesnelere arasındaki boşluklar, uzaklık ya da yakınlık; nesnelere düzenlenmesinde simetri gibi estetik bir kaygı olup olmadığı,
- Sergileme Türü: Kullanılan sergileme türü (Orijinal nesnelere, reproduksiyonlar, illüstrasyonlar, haritalar, fotoğraflar, resimler ve bilgisayar rekonstrüksiyonları gibi grafikler; modeller; dioramalar; video görüntüleri, film müzikleri gibi görsel-işitsel materyaller; bilgisayar sunumları, eğitim etkinlikleri, oyunlar gibi interaktifler; hikâye anlatımı/yeniden canlandırma, sesli rehberler, koku ve dokunmaya odaklanan duyu sergiler); sergileme türünün konu ve hedef kitleyle ilişkili olup olmadığı; sergileme türünün yorumlayıcı olarak nasıl işlev gördüğü ya da nesnelere nasıl bağlamsallaştırdığı; sergileme türünün özgün ya da tipik olup olmadığı; görsellerin destekleyici rolü,
- Sergileme Tarzı: Sergilemenin tematik/fikir odaklı, kronolojik/nesne odaklı ya da her ikisinin bir kombinasyonu olup olmadığı; sergileme tarzının nesnelere nasıl bir anlam kazandırdığı,
- Ziyaretçi Algısı: Ziyaretçilerin sergilerle nasıl etkileşim kurduğu; mesafeli ya da aşına ve rahat olup olmadıkları; hangi yaş gruplarının hangi eser ya da eser gruplarına daha fazla ilgi gösterdiği.

Müze eğitimi çalışmasının uygulama bölümlerinde, Troya Müzesinin kat planları dikkate alınarak, her bir kat için dört adım belirlenmiştir. Birinci adımda öğrencilerden; algılarını açmaları, ikinci adımda hikâyenin anlatımına odaklanmaları, üçüncü adımda ziyaretçileri gözlemlemeleri, dördüncü adımda ise değerlendirme yapmaları istenmiştir. Uygulama bölümlerinde beklenen, öğrencilerin derslerinde edindikleri teorik bilgileri, fiziksel ve sosyal ortamla desteklemeleri ve eğitici sergileme konusundaki düşüncelerini geliştirmeleridir. Troya Müzesi'nin sergi salonlarındaki nesne ve nesne gruplarının sergilenme biçimlerini, hikâyenin hedef kitlelere yönelik anlatımında mekân kurgusunu ve bu bağlamda aydınlatma, vitrin tasarımı, etiketler, bilgi panoları, mimari unsurlar ve teknoloji kullanımını incelemeleri istenmiştir.

Zemin katta birinci adımda, Troya Müzesinin giriş kısmına giden rampanın neden aşağıya doğru indiği, nişlerdeki sergilemenin amacı ve girişteki bilgilendirme yöntemleri sorulmuştur. İkinci adımda, hikâyenin yedi başlığı içinde bu katın başlığının ne olabileceği ve başlığı anlatan nesnelere, destekleyici unsurlar ve interaktif yöntemler ile teknoloji kullanımı

solunmuştur. Üçüncü adımda, hangi yaş gruplarının hangi nesnelere daha fazla ilgi gösterdikleri, interaktif yöntemler ve teknolojiye yönelik ilgileri sorulmuştur. Dördüncü adımda, sergileme ve eğitim ilişkisini açıklamaları, eleştiri ve önerilerini not almaları istenmiştir. Birinci katta birinci adımda, sergilemenin kronolojik ya da tematik mi olduğu ve rampanın amacı sorulmuştur. İkinci katta birinci adımda, öğrencilerden öncelikle katı dolaşmaları ve mekân düzenlemesinde dikkatlerini çeken özellikleri not almaları, aydınlatmanın özellikle büyük boy nesnelere üzerindeki etkisine dikkat etmeleri istenmiştir. Üçüncü katta birinci adımda, bu katı diğerlerinden ayıran nesne grupları ve tasarım özellikleri sorulmuştur. Sonraki adımlar tüm katlarda zemin kattaki gibi ilerlemiştir.

Verilerin Analizleri

Görüşmelerden elde edilen veriler, içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, 258). Veriler, araştırmacı tarafından okunarak, öğrencilerin ön görüşme ve son görüşme sorularına verdikleri yanıtlar içerisinde kullandıkları ifadelerden ortak kodlar belirlenmiş, bu ortak kodlardan alt temalar oluşturularak ana temalara varılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Geçerlik ve güvenirlik açısından kod ve temaların uygunluğu, müze eğitimi alanında uzman, araştırma dışından bir akademisyen tarafından bütüncül bir yaklaşımla kontrol edilmiş, tekrar analiz yapılmıştır. Ayrıca, öğrencilerin görüşleri betimsel bir yaklaşım ve doğrudan alıntılarla aktarılmıştır. Araştırmanın dış güvenirliliğini sağlamak için yöntem ve kavramsal çerçeve açıkça ve detaylı olarak anlatılmaya çalışılmıştır. İç geçerlik için araştırma soruları hazırlanırken uzman görüşlerine ve literatüre başvurulmuştur. Dış geçerlik için, yöntem bölümü ayrıntılı açıklanmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

Bu kısımda çalışmanın içerik analizine ilişkin bulgular yer almaktadır. Ön görüşme ve son görüşmelerden elde edilen veri analiz sonuçları, öğrencilerin eğitici sergilemeye yönelik düşüncelerinin, fiziksel ortama yönelik düşünceler (mekân tasarımı) ve sosyal ortama yönelik düşünceler (ziyaretçi deneyimi) olmak üzere iki ana temada toplandığını göstermektedir.

Ön Görüşmeler (Teorik Bilgiye Dayalı Düşünceler)

Ön görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, öğrencilerin müze eğitimi çalışması öncesinde, edinmiş oldukları teorik bilgiye dayalı düşünceleridir. Fiziksel ortama yönelik düşünceler (mekân tasarımı) ana teması altında, sergilemeye dair önem ve gereklilikler ve teknoloji kullanımının önemi alt temaları; sosyal ortama yönelik düşünceler (ziyaretçi deneyimi) ana teması altında iletişime dair önem ve gereklilikler, etkileşime dair önem ve gereklilikler ve konfora dair önem ve gereklilikler alt temaları ortaya çıkmıştır. Tablo 1’de bu alt temalara ilişkin kodlar gösterilmektedir.

Tablo 1.

Ön görüşmelere ait ana tema, alt tema ve kodlar.

Ana Tema	Alt Tema	Kod
Fiziksel Ortama Yönelik Düşünceler (Mekân Tasarımı)	Sergilemeye Dair Önem ve Gereklilikler	<ul style="list-style-type: none"> Eserler, tavanlar, duvarlar, zemin, aydınlatmanın bir bütün olmasının önemi, Bilgi veren etiketler, panolar olmasının gerekliliği.
	Teknoloji Kullanımının Önemi	Arttırılmış gerçeklik, video, kısa film, animasyon, hologram gibi teknolojilerin kullanılmasının önemi.
	İletişime Dair Önem ve Gereklilikler	<ul style="list-style-type: none"> Eserler, tavanlar, duvarlar, zemin, aydınlatmanın bir bütün olmasının önemi, Broşürler, yönlendirmelerin gerekliliği.
Sosyal Ortama Yönelik Düşünceler (Ziyaretçi Deneyimi)	Etkileşime Dair Önem ve Gereklilikler	<ul style="list-style-type: none"> Hikâyenin ziyaretçiyi içine çekmesinin önemi, Farklı yaş gruplarını düşünerek tasarım yapılmasının önemi, Maketler, videolar, hologramlar gibi farklı yollarla anlatım yapılmasının gerekliliği.
	Konfora Dair Önem ve Gereklilikler	<ul style="list-style-type: none"> Büyük, ferah sergi salonlarının gerekliliği, Yapay ışıkla birlikte doğal ışığın da kullanılmasının önemi.

Tablo 1’de yer alan ana tema, alt tema ve kodlara ilişkin öğrencilerin bazı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Ö1, “Derslerdeki bilgilerime göre eğitici sergilemede her şeyi bir bütün olarak düşünmek lazım. Verilmek istenen mesajların ya da bilgilerin akıcı ve düzgün olması önemli. Vitrinlerin kronolojik olması, zemin ve duvarların sergilenenlerin önüne geçmemesi, etiketlerin ve bilgi panolarının açık ve okunur olması lazım ki bilgi ziyaretçiye geçsin. Gelen bir daha gelmek istesin.”

Ö2, “Müzeler bilgi gereksinimini karşılayan, eğitici yerlerdir. Sergilemenin göze hitap etmesi yanında anlaşılır olması gerekir. Vitrinlerin çok alçak ya da yüksek olmaması, eserlerin doğru biçimde konumlandırılması, bilgi panolarında karmaşadan kaçınılması gibi.”

Ö3, “Mekân tasarımının iyi olması, eğitimin sıkılmadan, daha çok ilgi duyularak, daha çok zaman geçirilerek gerçekleşmesini sağlar. Aydınlatma hem eserler hem ziyaretçi için önemlidir. Doğru açı ile vurgu yapılırsa eserlerin ayrıntıları görülür. Karanlık ortamda insanlar da huzursuz olur.”

Ö4, “Müzelerin öncelikle mekân tasarımının iletişimi ve eğitimi destekleyecek şekilde olması, verilecek mesajın ziyaretçiye geçmesi, kişinin kendisini olay örgüsünün içinde bulması önemlidir.”

Ö5, “Bir arkeolojik buluntunun neden-sonuç ilişkisi içinde yansıtılması, eğitici sergilemede önemlidir.”

Ö6, "Sergi mekânı gerçek yaşantıdan bize bilgiler vermelidir."

Ö7, "Müze sergilemelerinin dönemi yansıtması etkileyici olur."

Ö8, "Eğitimle mekân ilişkisini; görmek, hissetmek ve anlamak biçiminde kuruyorum. Bir arkeoloji müzesinde eğitici sergilemenin temel amacı, geçmişini kavrayıp yorumlayabilmek olmalı."

Ö9, "Müzelerdeki sergilemenin eğitim amaçlı olabilmesi için eseri ziyaretçiye doğru şekilde tanıtmak gerekir. Aydınlatma, zemin ve duvar renkleri, bilgi panoları ve etiketler hem estetik açıdan hem ziyaretçinin rahat etmesi için önemlidir."

Ö10, "Arkeoloji müzelerindeki eğitici sergileme, geçmişte çeşitli yöntemler kullanarak bugünün sunumuyla anlatılmaktadır."

Ö11, "Bir arkeoloji müzesinde sergi tasarımı yaparken teknolojiye yararlanmak, geçmişini canlandırarak anlatmak için önemlidir."

Ö12, "Eğitici sergilemede, ziyaretçi ön planda olduğu için gerektiğinde soru sorulabilecek müze çalışanlarının olması gerekir. Vitrinlerin, panoların yükseklikleri bile ziyaretçiye göre düşünülmelidir."

Ö13, "Ziyaretçiyi yönlendirmek için işaretler konmalı ki ziyaretçi anlatılan hikâyeyi takip edebilsin."

Ö14, "Bir arkeoloji müzesinde eğitici sergileme, birçok farklı eseri, farklı yollarla ama bütünlük içinde insanlara anlatabilmektedir."

Ö15, "Eserin nereden geldiği, nasıl ve ne zaman yapıldığı sorularına cevap verecek bir sergileme, o dönemin insanları ile bugünün insanları arasında eser aracılığıyla bağlantı kurulmasını sağlar. Böylece eğitim gerçekleşmiş olur."

Son Görüşmeler (Deneyime Dayalı Düşünceler)

Son görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, öğrencilerin müze eğitimi çalışması sonrasında, edindikleri deneyimle geliştirdikleri düşüncelerdir. Fiziksel ortama yönelik düşünceler (mekân kurgusu) ana teması altında, sergilemede hikâye anlatımı ve teknolojinin hikâyeye kattığı etkileycilik-çekicilik; sosyal ortama yönelik düşünceler (ziyaretçi deneyimi) ana teması altında hikâyenin farklı hedef kitlelere ulaşması, güvenlik ve yönlendirme, ziyaret kalitesi alt temaları ortaya çıkmıştır. Aşağıda yer alan Tablo 2'de bu alt temalara ilişkin kodlar gösterilmektedir.

Tablo 2.

Son görüşmelere ait ana tema, alt tema ve kodlar

Ana Tema	Alt Tema	Kod
Fiziksel Ortama Yönelik Düşünceler (Mekân Tasarımı)	Sergilemede Hikâye Anlatımı	<ul style="list-style-type: none"> Troya'nın kazı katmanlarını anlatan rampaların heyecan ve merak uyandırması, Bilgi veren etiketler, panolar olmasının gerekliliği, Zemin, duvar, vitrin, fon renklerinin sadeliğiyle eserlere dikkat çekilmesi, İkinci ve üçüncü katın birleşik olması, alt kattaki eserlerin yukarıdan görülebilmesi, Üçüncü kattan ikinci kata sarkan, Troya atına benzeyen büyük avizeyle aydınlatma, Alttan yapay ışıkla aydınlatılmış lahitlerin ayrıntılarının görülebilmesi, Türkçe ve İngilizce bilgi panoları, kısa ve dikkat çekici anlatım, Haritalar, çizimler, görsel panolarının hikâyeye destek olması, Kayıp hazineler bölümünün arkeolojik mirasın önemini anlatması.
	Teknolojinin Hikâyeye Kattığı Etkileycilik-Çekicilik	<ul style="list-style-type: none"> Tümülsüz canlandırması, interaktif tümülüslün gerçek bir gezi hissi yaratması, Troya Savaşı animasyonunun gerçekten savaşın içindeymiş gibi hissettirmesi, Troya kahramanlarının konuşmalarının ilgi çekici olması, Günlük yaşamı anlatan filmler, hologramların o dönemde yaşıyor gibi hissettirmesi, Antik dönem tarihçilerinin anlatımlarının bilgi verici olması, İnteraktif videolar, oyunların özellikle çocuklar için eğlenceli olması.
Sosyal Ortama Yönelik Düşünceler (Ziyaretçi Deneyimi)	Hikâyenin Farklı Hedef Kitlelere Ulaşması	<ul style="list-style-type: none"> Girişteki bilgilendirmenin önemi, Etiketler, bilgi ve görsel panoları, arkeolojik eserler, filmler, videolar, hologramlar, haritalar ve çizimlerle hikâyenin desteklenmesi, Çocuklar, gençler, yetişkinler, ailelerin ilgi gösterdiği farklı sergilemelerin mesajın iletilmesindeki önemi.
	Güvenlik ve Yönlendirme	<ul style="list-style-type: none"> Katlarda görevlilerinin olması, Müzenin krokisi, kat şemalarının açıklayıcı olması.
	Ziyaret Kalitesi	<ul style="list-style-type: none"> Katlarda açık alanlar, duvar ve zemindeki açık renklerin genişlik hissi vermesi, gezmeyi kolaylaştırması, Diğer renklerin eserlerle karmaşa yaratmaması, eserlerin kolay görülüp anlaşılabilirliği, Tavandaki camlarla doğal ışığın tüm girişi aydınlatması ve rampalarda da yer yer doğal ışığın kullanılmasının ferahlık hissi vermesi, Bilgi ve görsel panolarının yüksekliğinin genel ziyaretçi ortalamasına göre ayarlanmış olması ve rahat okunabilmesi, Rampa ve katlardaki oturma alanlarının dinlenmeyi sağlayarak ziyaret süresine katkısı.

Tablo 2’de yer alan ana tema, alt tema ve kodlara ilişkin ögrecilerin bazı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Ö1. “Troya Müzesi’ndeki sergileme iletişim ve eğitim odaklıdır çünkü her yaş grubuna hitap edecek şekilde tasarlanmış. Rampaların verdiği bilginin iyi olduğunu düşünüyorum. Teknolojinin kullanılması daha ilgi çekici hale getiriyor müzeyi.”

Ö2. “Her yaş grubuna hitap edecek şekilde detaylı düşünülmüş. Zemindeki seramik parçaları sergilenen eserlere dikkat çekiyor. Müze, arkeolojik değerlere sahip çıkılması gerektiği mesajını veriyor. Ayrıca ziyaretçiler için girişte müzenin krokisi ve kat şemaları var, gezi güzergahı için yönlendirmeler var.”

Ö3. “Girişte zeminde yer yer cam döşeme altında buluntu parçalarının kullanılması kazı alanında dolaşmak gibi. İkinci kat, antik dönemdeki agora, forum gibi planlanmış ve insanlara farklı bir atmosfer yaşatılarak bilgilerin aktarılması sağlanmış. Müze, eserlerin bilgilerini her yaş grubuna sıklıktan aktarabilmek için teknolojiyi çok iyi bir şekilde kullanmış. Bu bağlamda x, y, z kuşağı dediğimiz yaş gruplarını müzeye çekerek eğitim odaklı bir müze olmuştur.”

Ö4. “Animasyonlu odalar, dokunmatik ekranlar, bilgi panoları gibi unsurlarla eğitici sergileme desteklenmiş. Zemin, ışığı yansıtmayacak ve kayıp düşmeyi önleyecek şekilde yapılmış; giriş katındaki cam taban altındaki sergileme daha çok çocukların dikkatini çekiyor. Troas bölgesinin kentleri, Troya’nın katmanları, Troya Savaşı anlatımı ve Osmanlı dönemi buluntuları ilgi çekici ve eğitici. Oldukça başarılı bir tasarım ile mekân vermek istediği mesajı karşı tarafa geçirmektedir. Hem eğlenerek hem öğrenerek gezilecek bir müzedir.”

Ö5. “Zemin katta yerdeki kırık çanak çömlek parçaları, kazı alanında bulunuyormuş hissi yaratıyor. Hem doğal hem yapay aydınlatma var, yapay aydınlatmayla eserlere vurgu yapılmış. Hikâye anlatımı desteklenmiş, mekân ile bütünleşmiş, algılama üst düzeye çıkmıştır. Teknoloji kullanılarak ziyaretçinin algısı canlı tutuluyor, iletişim güçleniyor. Dardanos tümülüsü interaktif ekrandan gezilebiliyor. Kapalı bir alandaki Troya Savaşı anlatımı, ses ve ışıklandırmayla sanki savaşın içindeymiş hissi veriyor. Duygu aktarımı mükemmel, insanda o zamanda yaşıyormuş hissi uyandırıyor. Çocukların, gençlerin, yetişkinlerin o dönemdeki yaşam tarzlarıyla günümüz arasında bağlantı kurmayı sağlıyor.”

Ö6. “Sergileme teknolojik açıdan üst düzey bir şekilde tasarlanmış. Bunun ziyaretçiler için etkileyici olduğunu düşünüyorum. Troya Savaşı’nı anlatan bir animasyon var. Günlük yaşamda kullanılacak eşyaların yapıyla ilgili filmler var. Günlük yaşamı anlatan hologramlar çok gerçekçi. İnteraktif videolarda antik dönem tarihçileriyle ilgili anlatımlar, sikkeler, lahit var.”

Ö7. “Video, projeksiyon, hologram oldukça etkileyici, öğrenmede etkili olduğunu düşünüyorum. Bilgi panolarında kısa ve dikkat çekici bir anlatım yapılmış. Türkçe metin ve İngilizce çevirisi kullanılmış. Haritalar, çizimler, bölgedeki kentleri gösteren görsel panoları açıklayıcı olmuş. Ziyaretçinin rahat etmesine önem verilmiş, renkler sade, eserler daha iyi

görülebilir, oturma alanları var, gerektiğinde soru sorulabilecek görevliler var.”

Ö8. “Binanın renginin arkeolojik buluntularla uyumu içeri girmeden önce etkileyici bir hava yaratıyor. Binadaki rampaların Troya’nın kazı katmanlarıyla ilgili yarattığı hisler müzenin mesajıyla bağlantılı. İlk rampada nişler içinde bilgilendirme yapılmış. Sonraki rampalarda da çıkılan kattaki sergilemeyle ilgili bilgi ve görsel panoları var. Yapay aydınlatma ile bazı eserlere vurgu yapılmış. Lahitler alttan yapay ışıkla aydınlatılmış, böylece üzerlerindeki kabartmalar görülebilir. Tümülüs canlandırması, interaktif ekrandan gezilebilen tümülüs çok gerçekçi. Özellikle ikinci katta aktif teknoloji kullanımı var. Çocuklar en çok keşif kutularına ve deniz ticareti oyununa, gençler Troya Savaşı’na, orta yaş ve üzerindeki kazı tarihçesine ve kayıp hazineler bölümüne ilgi gösteriyor. Herkesin bir şeyler öğrenerek çıkması sağlanmış.”

Ö9. “Eserler, bilgi panoları, görseller, her yaşta insana hitap edecek uygulamalar ve oyunlarla farkındalık yaratmak amaçlanmış. Rampalar kazı katmanlarının metaforik bir anlatımı gibi. İnteraktif oyunlar, animasyon, video, hologram yerinde ve anlamlı kullanılmış. Müze içinde zemin ve duvarlar açık renklidir. Vitrinlerde gri renk malzeme kullanılmış, bazılarında camın arkası gri fon ile kapatılmış. Katlardaki bilgi ve görsel panoları, gri paneller üzerine yerleştirilmiş. Fon olarak düz, gri renk kullanılmış. Eserler daha iyi görülebilir.”

Ö10. “Mekân eğitim için oldukça iyi tasarlanmış. Bilgi panolarının, keşif kutularının katkı sağladığını düşünüyorum. Kronolojik ve tematik sergileme yapılmış. Aydınlatma, eserlerdeki detayları görebileceğimiz şekilde yapılmış. Sergi tasarımı, zihnimize canlandırarak öğrenmemizi sağlıyor.”

Ö11. “Bilgi ve görsel panoları; arkeolojik eserler, filmler, videolar, hologramlar, bölgede o zamanların günlük hayatını anlatıyor. Bunlar, en çok ailelerin ilgisini çekiyor. Haritalar ve çizimler anlatılan hikâyeyi destekliyor. Kayıp hazinelerle ilgili bölümün son katta olması etkileyici olmuş. Arkeolojik mirasın önemi vurgulanmış.”

Ö12. “İlk rampada nişler içindeki sergileme merak uyandırıyor. Videolar çok ilgi çekici; oyunlar çok eğlenceli. İkinci ve üçüncü katı ayıran tavan yok, alt kattaki eserler yukarıdan da görülebilir. Üçüncü kattan sarkan, cam çubuklardan yapılmış büyük bir avize ikinci katı da aydınlatıyor. Yandan bakıldığında Troya atına benziyor. Bu çok güzel bir detay olmuş.”

Ö13. “Girişteki bilgilendirme arkeolojiyi bilmeyenler için önemli. O dönemi ve vitrinlerdeki eserlerin ne anlattığını daha iyi anlamamız açısından teknoloji çok güzel kullanılmış. Örneğin seramik üretiminin nasıl yapıldığı, ticaretle nasıl yayıldığı gibi. Troya altınlarının özel aydınlatılmış bir odada sergilenmesi gizemli ve etkileyici olmuş, genellikle yetişkinlerin ilgisi çekiyor.”

Ö14. “Açık alanlar oluşturulması gezmeyi kolaylaştırıyor. Girişteki camlarla, doğal ışık tüm kata ferahlık hissi vermiş. Duvar ve zeminde açık renklerin kullanılması genişlik hissi yaratıyor. Vitrin ve panellerin gri rengi, duvar ve zeminle uyumlu olduğu için karmaşa yaratmıyor. Bunların da eğitim için önemli olduğunu düşünüyorum çünkü rahat bir ortamda olmak öğrenmeyi

kolaylaştırır. Teknoloji çok güzel kullanılmış, interaktif ekran, hologram var. Çocuklar oyunlara daha çok ilgi gösteriyor. Lahitler, heykeller, gemi maketi, dijital antik kitap dönemi anlamada vitrin içindeki buluntuları destekliyor, daha çok orta yaş ve üzeri yetişkinlerin ilgisini çekiyor.”

Ö15. “Girişte güzel bir bilgilendirme yapılmış. Müzedeki renkler eserleri öne çıkaracak şekilde tasarlanmış. Rampalardaki bilgiler insanı bir sonraki kata hazırlıyor sanki. Bir de hem doğal hem yapay ışığın kullanılması, rampalar dar ve uzun olmasına rağmen rahatlık hissi veriyor. Rampa ve katlardaki oturma alanları, estetiği bozmadan dinlendirmeyi sağlıyor. Teknoloji kullanımı çok etkileyici, Troya Savaşı kahramanlarının kendilerini anlatmaları ve Troya Savaşı animasyonu çok ilgi çekiciydi.”

Öğrencilerin müze eğitimi çalışmasının katkılarıyla ilgili bazı ifadeleri şu şekildedir: Tüm öğrenciler bir müze eğitimi çalışmasına ilk defa katıldıklarını ve bu çalışma sayesinde bilgilerini hayata geçirme fırsatı yakaladıkları için mutlu olduklarını, öğrendiklerinin kalıcı hale geldiğini, bundan sonrasında bir arkeoloji müzesine gittiklerinde bu deneyimi göz önünde bulundurarak gezeceklerini; eğer bir arkeoloji müzesinde çalışma olanağı bulurlarsa sergi tasarım ekibinde mutlaka yer almak isteyeceklerini ifade etmişlerdir.

Eğitim çalışmasından sonra Ö2, “Troya Müzesi, değerlerimize sahip çıkmanın ne kadar önemli olduğunu, bu topraklar üstünde yaşayan her medeniyetin, her kültürün bu topraklara ait olduğunu gösteriyor. Bu çalışma, herkeste aynı duygunun uyanması için sergilemenin önemini canlı canlı yaşatarak bunu kanıtladı.”; Ö7, “Eğitim çalışmasının çok fazla katkı sağladığını düşünüyorum. Eserleri yerinde görmek, sergileme yöntemlerini deneyimlemek, daha anlaşılır bilgiye sahip olmak açısından önemli. Arkeoloji bölümü öğrencisi olarak bana tecrübe kattığını düşünüyorum.”; Ö9, “Uygulamalı eğitim, bilgilerimizi pekiştirmiştir. Gelecekte müzecilik alanında yapacağım kariyer planlarında destekleyici bir unsur olmuştur.”; Ö10, “Derslerde işlediğimiz sergileme tekniklerini canlı olarak görüp pekiştirdim.”; Ö12, “Bu çalışmanın bana çok şey kattığını düşünmekteyim. Hem eserlerin sergilenme teknikleri hem o zamanların önemli detayları hakkında deneyim yaşadım.” Ö13, “Derslerde gördüğümüz bilgiler daha da akılda kalıcı oldu. Şöyle bir örnekle açıklamak isterim ki uzun zamandır görmediğimiz bir akraba ya da dostunuzla telefonla görüşmek ile bizzat kendisini görmek arasındaki fark gibi.” Ö14, “Yalnızca derslerden değil, aynı zamanda müzelerden de öğrenilmesi gerektiğini anladım.”

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın amacı yönünde ön görüşmeler ve son görüşmeler yapılarak öğrencilerin teorik bilgilerine dayalı düşünceleri ve deneyimle bu düşüncelerini nasıl geliştirdikleri incelenmiştir. Çalışmanın kuramsal çerçevesi olan Hein’in öğrenmede Yapılandırıcı Yaklaşımı ile Falk ve Dierking’in Bağlamsal Öğrenme Modeli, arkeolojiyi bir müze ortamı içinde topluma en iyi şekilde tanıtmaya; sergi sunumlarıyla insanların arkeolojiye ilgisini çekme ve onlarda iz bırakacak biçimde farklı tasarımlar

gerçekleştirme ve böylece arkeolojik varlıklara sahip çıkma ve koruma duygusunu ortaya çıkarma gibi konularda, arkeolog adaylarında bir farkındalık yaratılması açısından faydalı olmuştur. Öğrenciler, eğitimini aldıkları arkeolojinin, sadece teorik dersler ya da kazı süreçlerinden ibaret olmadığını; işin halka tanıtım ve anlatımının, toplumu bilinçlendirme kısmının bundan çok daha önemli olduğunu ve bunu gerçekleştirmek için müze sergilemelerinin kayda değer bir araç olduğunu görmüşlerdir.

Ön görüşme süreçlerinde, öğrencilerin kendilerini sözlü sınavda gibi hissettikleri, ısrarla bilgilerini hatırlamaya çalıştıkları görülmüştür. Son görüşmelerde ise öğrencilerin oldukça rahatladığı, onlar için daha öncesinde sadece sözcüklerden ibaret olan bilgilerin, müzedeki deneyimle birlikte, görsel ve duygusal hafızalarına yerleşen yeni bilgilerle şekillenmesi sonucunda yorum yapabildikleri, önceki bilgilerini örnekendirip çeşitlendirebildikleri ve yeni bilgiler inşa edebildikleri görülmüştür. Ön görüşmelerde öğrencilerin verdikleri yanıtlarda genel olarak “önem” ve “gereklilik” ifadelerini kullandıkları; ancak son görüşmelerde, yaşadıkları deneyime bağlı olarak “hissetme” ifadesinin öne çıktığı görülmektedir.

Öğrencilerin düşüncelerini ifade edebilmelerinin ve geliştirebilmelerinin ana nedenlerinden biri, müze deneyimlerini arkeoloji eğitimleriyle ilişkilendirebilmeleridir. Eğitim çalışması, öğrencilerin arkeolojik mirasın toplum için neden önemli olduğunu anlamalarını; arkeoloji müzelerinde sergilenen eserler ve sunulan bilgiler aracılığıyla geçmişin izlerini korumanın, tarih ve kültürü anlamlandırmanın ne kadar değerli olduğunu; bu deneyimi gelecekte, arkeolojik mirasın korunması ve toplumun bu konuya sahip çıkması için farkındalık yaratmada kullanabileceklerini görmelerini sağlamıştır. Öte yandan öğrenciler, eğitim çalışması sırasında hem birbirleriyle hem diğer ziyaretçilerle iletişim kurmuşlar; diğer ziyaretçilere kulak misafiri olduklarında, arkeoloji öğrencisi olduklarını söyleyerek onların merak ettikleri bazı sorulara yanıt vermişlerdir. Bu da öğrencilerin meslekî özgüvenlerinin artmasını sağlamıştır.

Eğitim çalışmasında, Troya Müzesindeki sergi tasarımlarında, müzenin ortaya koyduğu farklı anlatım biçimlerini, öğrencilerin teorik bilgilerine dayanarak, müzenin fiziksel koşullarıyla birlikte yorumlayabilecekleri ve ziyaretçi deneyimini, kendi deneyimleri üzerinden ve ziyaretçilerle etkileşim içinde değerlendirebilecekleri yönlendirmeler yapılmıştır. Ön görüşme ve son görüşmelerden elde edilen kodlar, fiziksel ortama yönelik düşünceler (mekân kurgusu) ve sosyal ortama yönelik düşünceler (ziyaretçi deneyimi) ana temalarına bağlanan farklı alt temaları ortaya koymuştur. Ön görüşmelerde öğrenciler, sergi tasarımının eğitici niteliğini hem fiziksel hem sosyal anlamda önem ve gereklilikler çerçevesinde ve teorik bağlamda düşünürken; son görüşmelerde kendi deneyimlerinin katkılarıyla hem ziyaretçi hem geleceğin müze arkeoloğu gözüyle konu hakkında değerlendirmeler yapmışlardır. Sergileme alanlarının düzenlenmesi, eserlerin sergilenmesi ve ziyaretçilerin etkili bir şekilde bilgilendirilmesinin ne kadar önemli olduğunun ayırdına varmışlar ve gelecekteki çalışmalarında bu deneyimin ilham kaynağı olabileceğini görmüşlerdir.

Günümüzde, arkeoloji müzelerinin yanı sıra sayıları giderek artan arkeoparklar ve ören yerleri, arkeologların toplumla daha çok ilişki kurmasını gerektirmektedir. Bu durum, arkeolog adaylarının lisanstan itibaren öğrenim süreçlerinde, insan odaklı yaklaşımlar içeren uygulama çalışmalarının önemini artırmaktadır. Arkeoloji öğrencilerinin lisans eğitimlerinde müzecilik dersleri almaları ve müzeciliğin işlevleri hakkında bilgi edinmeleri, teorik derslerin yanı sıra uygulamaya yönelik çalışmalara dâhil edilmeleri; onları, kariyer planlarında önemli bir yeri olan arkeoloji müzelerinde çalışmaya hazırlayacaktır. Diğer taraftan, arkeolojik mirasın çok yönlü tehdit altında olduğu günümüzde, arkeologların sorumlulukları dâhilinde olan en önemli konu, toplumun bilinçlendirilmesidir. Eğitim çalışması, arkeolog adaylarının, müze sergilemelerinin topluma arkeolojik mirası anlatma ve insanları bilinçlendirme konusundaki eğitici niteliği ile ilgili düşüncelerinin gelişimine yardımcı olmuş, arkeolojik mirasın önemini topluma çeşitli yollarla aktarma becerilerini geliştirebileceklerine dair örnek oluşturmuştur. Öğrenciler gelecekte, kamu etkinlikleri, konferanslar veya eğitim programları düzenleyebilir, müze sergileri veya arkeolojik sergileme projeleri geliştirirken Troya Müzesi'ndeki sergi tasarımıyla ilham alabilir, bu kazanımları kullanarak, etkileyici sergiler oluşturabilir ve ziyaretçileri arkeolojik mirasa ve kültürel değerlere daha fazla ilgi duymaya teşvik edebilirler.

Bu araştırmanın; arkeolojik mirasın tanıtılması, anlatılması, bilgilerin halkla paylaşılması konularında taşıdıkları sorumluluk konusunda arkeolog adaylarında yarattığı farkındalık önemlidir. Bu nedenle araştırmanın, lisans düzeyindeki arkeoloji eğitiminde yeni fikirlere ve ilerideki daha geniş çaplı çalışmalara örnek oluşturacağı düşünülmektedir.

Katkı Oranı Beyanı: Söz konusu çalışma tek yazarlı olarak gerçekleştirilmiş olduğu için katkı oranı beyanı yoktur.

Etik Kurul Belgesi: "Arkeolog Adaylarının Eğitici Sergilemeye Yönelik Düşüncelerinin Müze Deneyimiyle Geliştirilmesi" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Gerekli olan etik kurul izinleri Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun 30.05.2022 tarih ve 2022/933 sayılı toplantısında alınmıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Araştırma ile ilgili diğer kişi veya kurumlarla yaşanabilecek herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Destek ve Teşekkür: "Arkeolog Adaylarının Eğitici Sergilemeye Yönelik Düşüncelerinin Müze Deneyimiyle Geliştirilmesi" başlıklı araştırmanın tamamlanmasında katkı sağlayan, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümünde öğrenim gören 15 gönüllü öğrencimin her birine ayrı ayrı teşekkür etmek isterim.

KAYNAKÇA

- Arıca, O. T. (1999). *Grupla psikolojik danışma yoluyla benlik saygısı ve mesleki benlik saygısının geliştirilmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi.
- Akıncı, Y. (2020). *Arkeoloji eğitiminde müze eğitiminin yeri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi
- Artun, A. (2021) *Mümkün olmayan müze müzeler ne gösteriyor?* İletişim Yayınları.
- Barker, A. W. (2010). Exhibiting archaeology: archaeology and museums. *annual review of anthropology*. Access provided by University of Missouri – Columbia. Volume 39, 293-308. https://www.researchgate.net/publication/228173442_Exhibiting_Archaeology_Archaeology_and_Museums adresinden erişilmiştir.
- Biggs, J. & Tang, C. (2007). *Using constructive alignment in outcomes-based teaching and learning teaching for quality learning at university* (3rd ed). Open University Press.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Sage Publications.
- Dean, D. (2002). *Museum exhibition: theory and practice*. Routledge.
- Dewey, J. (2004). *Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education*. Aakar Books.
- Erdman, K. M. (Ed.). (2019). *Public engagement and education: developing and fostering stewardship for an archaeological future* (1st ed.). Berghahn Books.
- Falk, J. H. & Dierking L. D. (1992). Redefining the museum experience: the interactive experience model. *Visitor Studies*, 4(1), 173-176.
- Falk, J. H. & Dierking, L. D. (1998). Understanding free-choice learning: a review of the research and its application to museum web sites. In *Museums and the Web*, Vol. 98.
- Falk, J. H. & Dierking L. D. (2000). *Learning from museums: visitor experiences and the making of meaning*. AltaMira Press.
- Falk, J. H. & Dierking, L. D. (2011). *The museum experience* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315417899>
- Fosnot, T. C. (2005) *Constructivism revisited: implications and reflection*. In Twomey Fosnot, C. (Ed.) *Constructivism theory, perspective and practice*. Teachers College Press, 276–291.
- Hein, G. (1995) Evaluating teaching and learning in museums. In Hooper-Greenhill, E. (Ed.) *Museum, Media, Message*. Routledge.
- Hein, G. E. (2001). *The challenge and significance of constructivism*. *Hands On*, 35-42.
- Hohenstein, J., & Moussouri, T. (2018). *Museum learning: theory and research as tools for enhancing practice*. Routledge.
- Hooper-Greenhill, E. (1994) *Museums and their visitors*. Routledge.
- Hooper-Greenhill, E. (1999a). *Müze ve galeri eğitimi*. Evren, M. Ö., & Kapçı, E. G. (Çev.) Ankara Üniversitesi.
- Hooper-Greenhill, E. (Ed.). (1999b). *The educational role of the museum* (2nd ed.) Routledge, Print. Leicester Readers in Museum Studies.
- Hooper-Greenhill, E. (2007). *Museums and education: purpose, pedagogy, performance*. Routledge.

- İlhan, A. Ç. vd. (2019). *Müze eğitimi kitabı*. Ankara: T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
- Jeffery-Clay, K. R. (1998). Constructivism in museums: how museums create meaningful learning environments. *Journal of Museum Education*, 23(1), 3-7, DOI: 10.1080/10598650.1998.11510362
- Joyce, R. A. (2003). Working in museums as an archaeological anthropologist. *Archeological Papers of the American Anthropological Association*, 13(1), 99-109.
- Korkmaz, H. (2021). Troya Müzesi elektronik ziyaretçi yorumlarının hizmet özellikleri, memnuniyet ve tavsiye açısından incelenmesi. *Gastroia: Gastronomi ve Seyahat Araştırmaları Dergisi*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Turizm Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Merriman, N. (1991). *Beyond the glass case. the past, the heritage and the public in Britain*. Leicester University Press.
- Merriman, N. & Swain, H. (1999). Archaeological archives: serving the public interest?. *European Journal of Archaeology*, 2(2), 249-267.
- Merriman, N. (2004). Involving the public in museum archaeology. In *Public Archaeology*. Routledge.
- Molyneaux, B. L. (1994) Introduction: the represented past in stone. P. G. and Molyneaux, B. L. (Ed.) In *The Presented Past Heritage, Museums And Education*. Routledge.
- Moser, S. (2010). The devil is in the detail: museum displays and the ceation of knowledge. *Museum Anthropology*, 33(1), John Wiley & Sons, 22-32
- Moyer, T. S. (2007). *Learning through visitors: exhibits as a tool for encouraging civic engagement through archaeology in archaeology as a tool of civic engagement*. (Ed. Barbara J. Little and Paul A. Shackel). AltaMira Press.
- Owen, J., (1996). *Making histories from archaeology in making histories in museums*. (Ed. Gaynor Kavanagh). Leicester University Press.
- Papadimitriou, P.-A. (2012). *Educational programs in archaeological museums*. MA Thesis, University of Leiden.
- Pearce, S. M. (2012). Thinking about things. In *Interpreting Objects and Collection* (pp. 125-132). Routledge.
- Roberts, L. C. (1997). *From knowledge to narrative: educators and the changing museum*. Smithsonian Institute Press.
- Schadla-Hall, T. (1999). *Editorial: public archaeology*, *European Journal of Archaeology*, 2(2), 147-158.
- Stocking, Jr., G.W., ed., (1988). *Objects and others: essays on museums and material culture*. The University of Wisconsin Press.
- Stone, P. G. (1994) Introduction: a framework for discussion in stone. P. G. and Molyneaux, B. L. (Ed.) *The Presented Past Heritage, Museums and Education*. Routledge.
- Trigger, B. G. 2006 (1989). *A history of archaeological thought*. (2nd ed.) Cambridge University Press. (pp, 1-38).
- Yıldırım A. & Şimşek H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. Baskı). Seçkin Yayıncılık.